

משך חכמה

פרשת כי תשא – פורים – מגילת אסתר

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקכט טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

(ד, ה) התך. שחטכוהו מגדולתו (מגילה טו, א). הכוונה¹ כי גדולתו אצל שלומי אמוני בית ישראל היה, אשר מסר עצמו למיתה על תפילת שלוש פעמים בכל יום במידי דרבנן ולהשליך לגוב אריות (דניאל פרק ו). אמנם עכשיו כי כל העם נתעוררו לתשובה גדולה

מְרַדְּכֵי: לך כְּנוֹס אֶת כָּל הַיְהוּדִים הַנִּמְצְאִים בְּשׁוֹשָׁן וְצוּמוּ עָלַי וְאֶל תֹּאכְלוּ וְאֶל תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לַיְלָה יוֹם גַּם אֲנִי וְנִעְרַתִּי אֲצוּם כֵּן וְכִכְן אָבּוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא כֵדָת וְכִאֲשֶׁר אֲבַדְתִּי אֲבַדְתִּי: וַיַּעֲבֹר מְרַדְּכֵי וַיַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוְּתָהּ עָלָיו אֶסְתֵּר, הרי זה ממש מסירות נפש מופלאה, שהרי הגזירה היתה מפני שדתיים שונות, ובדרך השכל היה ראוי להם להפחית ממצות ה' כדי שלא יהיו שונים מהם לבטל הגזירה, והם עשו להפך ממש, שהתגברו במצות ה' לקיים באופן היותר מופלא, ובזה לכאורה הם מחזקים את טענת המן שדתיים שונות, ולמרות זאת מסרו נפשם באמונה שלימה שלא המן הוא הגוזר, אלא ה' הוא הגוזר על שעזבו תורתו, ודוקא מסירות נפש להתחזק בתורה הוא ההצלה, וכפי שהיה באמת בסופו של דבר, אם כן כל ישראל התעלו לדרגת מסירות נפש לה' כדניאל.

ואף על פי שלא היו ישראל בדרגת דניאל במסירות הנפש, שהרי דניאל התפלל כנגד גזירת מלכות שמי שיתפלל יושלך לגוב האריות, ולהם לא היה איסור לשמור הדת, אלא שנתחזקו לשמור הדת אף על פי שעל ידי זה מתמעטים סיכויי ההצלה, ועוד שהרי דניאל בעל רוח הקודש היה וחזה דברי נבואה, כמבואר בספר דניאל (י, ז) ובגמ' מגילה (ג, א) אלא שלא נשלח על ידי ה' למסור נבואה לישראל, כמבואר ברש"י ובתוס' הרא"ש (מגילה שם), אף על פי כן הורידוהו מגדולתו, כיון שעיקר גדולתו בעיני ישראל היתה שמוסר נפשו לה', וכשראו שגם הם בעת צרה מוסרים נפשם לה', ראו שמוסירות נפש טמון בנפש של כל אחד ואחד מבני ישראל, ואינה ייחודית לדניאל, לפיכך ירד מגדולתו.

ובזה מיושב היטב מה הטעם שהורידוהו מגדולתו וכן מבואר דרב לא פליג על שמואל, שרב מודה שהיה גדול אצל המלך, וכל דברי המלוכה נחתכים על פיו, אלא שנחלקו האם נקרא התך על שם ישראל חטכוהו מגדולתו, או שנקרא התך על שנחתכים כל דברי המלוכה על פיו, [א. ה. אלא שיש לדקדק דרך לאחר מכן מבואר במגילה שצמו שלושה ימים, אם כן למה נקרא במגילה התך לפני כן. ולא קשיא מידי, שכשכתבו מרדכי ואסתר את המגילה כבר נקרא התך, וקראהו בשמו שהיה לו בשעה שכתבו את המגילה].

[א]

(ד, ה) וַתִּקְרָא אֶסְתֵּר לַהֲתֵךְ מִסְרִיִּי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר הֶעֱמִיד לַפְּנֵיהֶּ וַתִּצְוֶהוּ עַל מְרַדְּכֵי לַדַּעַת מַה זֶה וְעַל מַה זֶה:

מדוע חתכו לדניאל מגדולתו

¹ [א] (ד, ה) וַתִּקְרָא אֶסְתֵּר לַהֲתֵךְ מִסְרִיִּי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר הֶעֱמִיד לַפְּנֵיהֶּ וַתִּצְוֶהוּ עַל מְרַדְּכֵי לַדַּעַת מַה זֶה וְעַל מַה זֶה ע"כ. במגילה (טו, א) איתא: "ותקרא אסתר להתך. אמר רב התך זה דניאל, ולמה נקרא שמו התך שחטכוהו מגדולתו, ושמואל אמר שכל דברי מלכות נחתכין על פיו" ע"כ. ולא מבואר בגמרא מי חתכו לגדולתו של דניאל. ופרש"י שאחשורוש חתכו. וז"ל "שחטכוהו מגדולתו - בימי אחשורוש. שהרי בלשצר השליטו תלתא במלכותו, וכן דריוש המדי, שנאמר ועלה מנהון סרכיא תלתא די דניאל חד מנהון (דניאל ו), וכן כורש שנאמר ודניאל הצלח במלכות דריוש ובמלכות כורש פרסאה, וכשמלך אחשורוש חתכו מגדולתו" עכ"ל. אבל יש להקשות על פירוש רש"י: א. לא מפורש מה הטעם שחטכו מגדולתו. ב. אם כן יחלקו רב ושמואל מן הקצה אל הקצה ובמציאות, דלשמואל קראהו התך מפני שכל דברי מלכות נחתכים על פיו, ולגדולה נקרא התך, שהיה גדול וחשוב אצל המלך שכל דברי המלוכה נחתכים על פיו, ולרב מפני שחטכוהו מגדולתו.

ונראה לפרש שגם לרב כל דברי המלכות נחתכין על פיו, אלא שנקרא התך מפני שישראל חטכוהו מגדולתו. והטעם, מפני שגדולתו של דניאל אצל ישראל לא היתה מפני שהיה אחד משרי המלוכה, שלא נחשב גדלות אצל ישראל, אלא גדולתו היא שמסר נפשו להתפלל לה' שלוש פעמים ביום למרות שהמלך ציווה שמי שיתפלל לאלוה מלבד למלך יהרגוהו, ואפילו שהוא רק מצוה מדרבנן להתפלל שלוש פעמים ביום, ולמרות זאת דניאל המשיך בדרכו להתפלל שלוש פעמים ביום, וכשתפסוהו השליכוהו לגוב האריות, וה' הצילו ונעשה לו נס ולא נגעוהו לרעה, כמבואר כל זה בספר דניאל (פרק ו). וכשמסר נפשו להתפלל למרות הסכנה למות, נעשה גדול בעיני היהודים. וכאשר התעוררו כל ישראל ומסרו נפשם גם הם לקיים מצוות התורה, אף על פי שקיום התורה היה מסירות נפש ממש, שהרי מפורש במגילת אסתר שמפני שדתיים שונות ציווה לאבדם, כדכתיב (אסתר פרק ג, ט) "וַיֹּאמֶר הֶמָּן לְמֶלֶךְ אַחְשֻׁרוּשׁ יִשְׁנוּ עִם אֶחָד מִפְּנֵי וּמִפְּרֵךְ בֵּין הָעַמִּים בְּכָל מְדִינוֹת מְלֻכּוֹתָךְ וְדָתֵיהֶם שְׁנוֹת מִכָּל עַם וְאֶת דְּתֵי הַמֶּלֶךְ אֵינָם עוֹשִׂים וְלִמְלֶךְ אֵין שְׁוָה לְהַנִּיחָם" אם כן מה שאמרה אסתר שיצומו שלושה ימים, ועשו כן, כמפורש באסתר (פרק ד, טו-יז) וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לְהָשִׁיב אֵלַי

משך חכמה

פרשת כי תשא – פורים – מגילת אסתר

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקכט טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[ב]

(ד, ה) וַתִּקְרָא אֶסְתֵּר לְהַתֵּךְ מִסְרִיסֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר הֶעֱמִיד לְפָנֶיהָ
וַתִּצְוֶהוּ עַל מַרְדֳּכָי לְדַעַת מַה זֶה וְעַל מַה זֶה:

טוד שאלת אסתר להתך ולמרדכי

(ד, ה) מה זה ועל מה זה. דרשו³ במגילה פרק קמא (טו, א) שמא

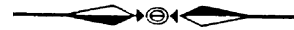
ולמסור את הדברים למרדכי, אבל כאן שביקשה לדעת אם עברו על התורה, היה לכתוב שביקשה ולא לשון ציווי. ועוד קשה מהו ותצווהו על מרדכי "לדעת" היה לה לומר להודיעה מה זה, ועוד מה תועלת לה בידיעתה, ואם סברה שתוכל לעזור, הרי מרדכי היה כבר מבקש ממנה. ד. מובא באסתר רבה (פרשה ז) דאליהו הנביא ביקש ממשה רבינו שיתפלל על ישראל לבטל גזרת המן, ואמר משה לאליהו שיגיד למרדכי שיתפלל עמו, וענה אליהו את משה וז"ל "אמר לו רועה נאמן כבר נכתבה אגרת כלייה על ישראל, אמר לו משה אם בטיט היא חתומה, תפלתנו נשמעת, ואם בדם נחתמה מה שהיה הוא [פי' מה שהיה יהיה כי אין לבטלה], אמר לו בטיט היא חתומה, אמר לו משה רבינו לך הודיע למרדכי, מיד הלך והודיע למרדכי, הה"ד ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע מרדכי את בגדיו" ע"כ. ויש לדקדק מה ההבדל בין חותם טיט לחותם דם, והרי גם הדם יכול להמחק. ועוד, שדברי חז"ל בודאי משל הם, וצריך להבין מה נתכונו לרמוז בזה.

ונראה בזה, דהנה ישראל עברו על שני עבירות: שנהנו מסעודת אחשוורוש, והשתחו לצלם (מגילה יב, א). ועל מה שהשתחו לצלם חייבים מיתה כדין עובד עבודה זרה, ושאל משה את אליהו באיזה חותם נחתם, דאם נחתם בדם הוא מרמז על חיוב מיתה שנענשו על עבודה זרה, ואם בחותם של טיט, זה מרמז שלא נתחייבו מיתה אלא רק שיעבוד בחומר ולבנים, כיון שלא נענשו על עבודה זרה, [והטעם מבוואר בגמ' מגילה (שם) כיון שלא עבדו לעבודה זרה באמת, רק עשו זאת לפנים, דז"ל הגמ' "שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחאי, מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה, אמר להם אמרו אתם, אמרו לו מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע, אם כן שבשושן יהרגו שבכל העולם כולו אל יהרגו, אמרו לו אמור אתה, אמר להם מפני שהשתחו לצלם, אמרו לו וכי משוא פנים יש בדבר, אמר להם הם לא עשו אלא לפנים, אף הקדוש ברוך הוא לא עשה עמהן אלא לפנים, והיינו דכתבי כי לא ענה מלכו" ע"כ.] ובזה מיושב שאלה ד'.

ועל פי זה יש לפרש, שמה ששלחה אסתר להתך, היינו לדעת מה זה ועל

כזו, ואחרי שאמר ודתייהם שונות (אסתר ג, ח) הלכו וצמו שלושת ימים וקראו צום ובכי ולמדו תורה, ומסרו נפשם על קדושת השם וקיום הדת באופן נפלא, אם כן נתמעט גדולתו של דניאל, כי ראו עתה אשר טמון מסירת נפש בכח ישראל, ואין הוא יחיד בזה, והבן².

² תמצית דבריו: התך הוא דניאל, וחתכוהו מגדולתו, פירושו, שכל גדלותו של דניאל הייתה מסירות נפשו לה', וכיון של ישראל מסרו נפשם לה' בימי מרדכי, גדלותו נחכתה, כי הבינו עתה אשר טמון מסירת נפש בכח ישראל, ואין הוא יחיד בזה.

[ב]

³ [ב] (ד, ה) וַתִּקְרָא אֶסְתֵּר לְהַתֵּךְ מִסְרִיסֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר הֶעֱמִיד לְפָנֶיהָ וַתִּצְוֶהוּ עַל מַרְדֳּכָי לְדַעַת מַה זֶה וְעַל מַה זֶה: ע"כ. חז"ל (מגילה טו, א) מבארים מהו כפל הלשון מה זה ועל מה זה, ואמרו, דבקשה אסתר לדעת האם עברו על חמשה חומשי תורה שמרמוזו במילים הללו, דבלוחות כתוב (שמות פרק לב פסוק טו) "וַיִּפֶן וַיִּרְדַּם מֹשֶׁה מִן הַהָר וַיִּשְׁנֵי לַחַת הָעֵדֻת בְּיָדוֹ לַחַת כְּתָבִים מִשְׁנֵי עֶבְרִיָּהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם כְּתָבִים" וכל התורה מרומזת בלוחות, כמו שכתב רבינו סעדיה גאון (ע"פ מהרש"א, שם) [[ולזה כתוב כפל לשון "מה זה ועל מה זה", פירוש "מ-זה ומ-זה", שביקשה לדעת מהלוחות, האם עברו על חמשה חומשי תורה.

אבל יש לדקדק: א. לפני כן כתוב (אסתר פרק ד, ד) "וַתְּבוֹאֲנָה נְעוּרוֹת אֶסְתֵּר וְסָרִיסָיָהּ וַיִּגִּידוּ לָהּ וַתִּתְחַלְחַל הַמֶּלֶכָה מֵאֵד וַתִּשְׁלַח בְּגָדִים לְהַלְבִּישׁ אֶת מַרְדֳּכָי וְלְהַסִּיר שָׁקוֹ מֵעַלְיוֹ וְלֹא קָבַל" ע"כ. ולא כתוב מי הגיד לה, ואת מי שלחה להסיר שקו מעליו, ומדוע כאן כתוב ששלחה בדוקא את התך. ב. הרי אין מקרא יוצא מידי פשוטו, ומה משמעות המילים "מה זה ועל מה זה". ועוד מדוע רמזה לו על הלוחות, ולא על חמשה חומשי תורה. ג. מהו לשון "וַתִּצְוֶהוּ עַל מַרְדֳּכָי לְדַעַת מַה זֶה וְעַל מַה זֶה", הרי לשון ציווי הוא על עשייה כמו שכתוב להלן (פסוק ח) "וּלְצִוּוֹת עָלֶיהָ לְבֹאֵת אֶל הַמֶּלֶךְ לְהַתְחַנֵּן לוֹ וּלְבַקֵּשׁ מִלְּפָנָיו עַל עֲמָהּ", שציווה אותה מרדכי להתחנן למלך, או להלן (פסוקים י-יא) "וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לְהַתֵּךְ וַתִּצְוֶהוּ אֶל מַרְדֳּכָי: כָּל עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ וְעַם מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ יוֹדְעִים כֹּי", שסרבה לבקשת מרדכי, וציוותה על התך לילך

משך חכמה

פרשת כי תשא – פורים – מגילת אסתר

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקכט טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

אסתר להתך זה דניאל ולמרדכי, לדעת מה זה ועל מה זה, העונש, אם על שנהנו מסעודתו של אחשורוש שאינו אך דקדוק מדברי סופרים, שאין על זה חיוב מיתה אולם נרמז הוא בתורה, או על שהשתחונו לצלם. וזה יתבררו התך ומרדכי בעיונם הדק, ודו"ק⁴.

[ג]

(ה, ח) אם מצאתי חן בעיני המלך ואם על המלך טוב לתת את שאלתי ולעשות את בקשתי בוא המלך והמן אל המשתה אשר אעשה להם ומחר אעשה פדבר המלך:

מדוע אמרה במשתה ראשון "עשיתי לו" ובשני "אשר אעשה להם"

(ה, ח) אל המשתה אשר אעשה להם⁵. פירוש, דהיא רצתה כדאמרו ז"ל (מגילה טו, ב), אסביר לו פנים כדי שיהרג הוא והיא,

לתלמידיו - ובודאי קבלו ממנו - שנתחייבו כליה על שעבדו עבודה זרה, ואף על פי כן לא נענשו כי לא עבדו עבודה זרה מהלב, ואף על פי כן היא חותם של טיט כמובא באסתר רבה (פרשה ז), ולדברי רבינו חותם של דם הוא על שעבדו עבודה זרה. ואולי יש ליישב שתי הקושיות שמדרשים חלוקים הם באמת, ולפי רשב"י היה חותם של דם, אלא שאפילו בחותם של דם יש כפרה כיון שלא עבדו לפנים, ובמדרש רבה סובר שהיה חותם של טיט על שנהנו מסעודתו, ולכן לא היה כליה].

⁴ תמצית דבריו: אסתר שאלה להתך הוא דניאל, על מה נגזרה גזירה, האם על זה שעבדו עבודה זרה ועונשם מיתה, או על זה ששתו יין גויים ועונשם בעבודה ושיעבוד, לכן שלחה את דניאל, שמרדכי ודניאל היו שרי המשקים, ואם היו מוסרים נפשם שלא ישתו, היו יכולים למנוע מישראל לחטוא, וכיון שהיו קצת גורמים לחטא, שאלה אותם על מה נענשו. ורמזה "על מה זה" שהוא רמז ללוחות, שבהם רמז להזהר מסיגים שלא לשותות יין גויים.

[ג]

⁵ [ג] (ה, ח) "אם מצאתי חן בעיני המלך ואם על המלך טוב לתת את שאלתי

עברו ישראל על חמשה חומשי תורה דכתיב בהן מזה ומזה הם כתובים (שמות לב, טו). הענין, על פי מה שנחלקו במדרשים, אם החותם היה של דם או בטיט. והכוונה, דישאל באותו דור נתחייבו על שני דברים (מגילה יב, א), שהשתחונו לצלם ושנהנו מסעודתו של אחשורוש. ואם דנענשו בשביל ההשתחוויה לצלם היה החותם של דם, דחייבים על זה מיתה. ואם משום שנהנו מסעודתו, אין על זה חיוב מיתה והיה החותם של טיט, דזה רומז על עבדות בחומר ולבנים. ובגמרא (מגילה יב, א) אמרו כרצון איש (אסתר א, ח) זה מרדכי, ונמצא מרדכי היה קצת גורם שלא מסר נפשו על זה. כן אמרו דניאל להיכן הלך וכו' [סנהדרין פרק חלק (צג, א)], דאילו היה שם היה מוסר נפשו על זה והיו כל ישראל אחיו מוסרים נפשם. ואיתא בירושלמי שקלים (ו, א) דכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש דקדוקיה ואותיותיה, הכל היו מרומזים בלוחות דכתיב מזה ומזה הם כתובים. וזה ששלחה

מה זה העונש הם נענשים, על עבודה זרה או על שנהנו מסעודת אותו רשע. ולכן רמזה על הלוחות, כי בלוחות יש רמז לכל דקדוקי סופרים, ואיתא בירושלמי שקלים (ו, א) דכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש דקדוקיה ואותיותיה, הכל היו מרומזים בלוחות דכתיב מזה ומזה הם כתובים, והיינו הא דאסרו לשתות יין של גוי, לכן רמזה על הלוחות ולא על חמשה חומשי תורה. ובזה מיושב שאלה ב.

והטעם שאמרה בלשון ציווי דאיתא במגילה (שם) "לעשות כרצון איש ואיש (אסתר א, ח), אמר רבא לעשות כרצון מרדכי והמן מרדכי, דכתיב איש יהודי המן איש צר ואויב" ע"כ ופרש"י שהם היו שרי המשקים בסעודה, וכיון שהיה מרדכי שר המשקים, היה יכול במסירות נפש למנוע מהיהודים להנות מסעודת אחשורוש, וכן דניאל מובא בגמ' סנהדרין (צג, א) שלא היה שם בשעה שחטאו ישראל, ואם היה שם היה יכול למנוע מהם לחטוא על ידי שהיה מוסר נפשו על זה, והיו כולם רואים אותו ומוסרים נפשם, לפיכך היו מרדכי ודניאל קצת גורמים לחטא ישראל, לפיכך ציוותה עליהם בציווי שהם יבררו על איזה עונש ישראל נענשים, ואיזה חותם הוא זה. ובזה ניחא לשון "לדעת", שהם יבררו וידעו על מה העונש לחזור בתשובה, ואין הכונה שיודיעו לה, ובזה מיושב שאלה א', ג'.

[ויש לעיין בדבריו: א. מה שכתב שנחלקו במדרשים איזה חותם הוא זה, ולשונו צריך עיון, כי לא נחלקו בזה, אלא שבאסתר רבה הסתפקו איזה חותם היה, ולא שנחלקו בזה, וצ"ע. ב. בגמ' מגילה (יב, א) מובא שרשב"י אמר

משך חכמה

פרשת כי תשא – פורים – מגילת אסתר

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקכט טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[ד]

ז, ז) וְהַמֶּלֶךְ קָם בְּחִמְתּוֹ מִמִּשְׁתֵּה הַיַּיִן אֶל גִּנַּת הַבַּיִת וְהָמֵן עָמַד לְבַקֵּשׁ עַל נַפְשׁוֹ מֵאַסְתֵּר הַמֶּלֶכָה כִּי רָאָה כִּי כָלְתָה אֵלָיו הַרְעָה מֵאֵת הַמֶּלֶךְ:

מדוע ביקש המן על נפשו מאסתר, הרי היא השונא הגדול שלו

ז, ז) כי ראה כי כלתה אליו הרעה מאת המלך. הענין הוא

וכאשר ראתה שהמלך לא מתעורר בקנאה מחמת המשתה, הגדילה את הקנאה, ואמרה לשון קשה מאוד, אעשה להם, שהשוותה את כבוד המלך להמן, ולכן נדדה שנת המלך.

[ד]

⁷ [ד] ז, ז) וְהַמֶּלֶךְ קָם בְּחִמְתּוֹ מִמִּשְׁתֵּה הַיַּיִן אֶל גִּנַּת הַבַּיִת וְהָמֵן עָמַד לְבַקֵּשׁ עַל נַפְשׁוֹ מֵאַסְתֵּר הַמֶּלֶכָה כִּי רָאָה כִּי כָלְתָה אֵלָיו הַרְעָה מֵאֵת הַמֶּלֶךְ ע"כ. יש לדקדק: א. כיון שבפסוק הקודם כתוב "וְאַתָּאמְרָא אֶסְתֵּר הָרַע הַזֶּה וְהָמֵן נִבְעַת מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּלֶכָה", אם כן אסתר היא השונא הגדול של המן, והיה להמן לבקש מהמלך על נפשו מאסתר, ולא לבקש מאסתר שהיא השונא שמסית את המלך נגדו. ב. הכתוב נותן טעם שביקש המן מאסתר, כי ראה שכלתה אליו הרעה מפני המלך, הרי כלתה הרעה מפני אסתר ולא מפני המלך, כמבואר בפסוק לפני כן. ג. מהו לשון כלתה.

ונראה, דהמן הבין שאין לבקש אלא ממי שהוא המחליט, ולא ממי שמבצע את החלטה. ועד עכשיו היה המן סבור שהמלך הוא בעל החלטה, וגם אל המשתה שנקרא היה זה החלטה של המלך לעשות לו יקר וגדולה, ואסתר לא היתה מעיזה לקרוא לו אם אין זו בקשה מהמלך, כמו שאמר המן (ו, ו) למי יחפוץ המלך לעשות יקר יותר ממני, הרי שתלה הכבוד והיקר במלך עצמו. ומה שאמר המן (פרק ה, יב) "אף לא הביאה אֶסְתֵּר הַמֶּלֶכָה עִם הַמֶּלֶךְ אֶל הַמִּשְׁתֵּה אֲשֶׁר עֲשָׂתָה כִּי אִם אוֹתִי וְגַם לְמִתָּר אֲנִי קְרוּא לָהּ עִם הַמֶּלֶךְ", אין הכוונה שהיא המחליטה בדבר, אלא שהיא קוראה לו על פי המלך.

אבל עכשיו שראה שאסתר היא המצוה להביא אותו אל המשתה, והיא המחליטה, והמלך עושה רצונה ואין לו החלטה עצמית, לכן עמד לבקש על

שיחשדני המלך ממנו ויהרוג את שנינו (רש"י שם). וכי ראתה שבמשתה ראשון עדיין לא עשתה מאומה, כי לא עלה על דעתו כלל, לכן הגדילה הקנאה ואמרה אל המשתה אשר אעשה להם, שלשניהם עושה משתה בשוה, מה שתמול אמרה, אל המשתה אשר עשיתי לו (פסוק ד). וכן היה כדאמרו בגמרא (שם שם), אמר מאי דקמן דזמינתיה אסתר. ודו"ק⁶.

ולעשות את בקשתי יבוא המלך והמן אל המשתה אשר אעשה להם וימחר אעשה פדבר המלך ע"כ. יש לדקדק מה הוא שינוי הלשון, דכשהזמינה אסתר את המלך למשתה הראשון כתוב (אסתר פרק ה, ד) "וְאַתָּאמְרָא אֶסְתֵּר אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב יָבֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמֵן הַיּוֹם אֶל הַמִּשְׁתֵּה אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לּוֹ", ובפעם השניה כתוב (פסוק ח) "אִם מִצָּדִי חַן בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וְאִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב לְתַתְּ אֶת שְׂאֵלְתִי וְלַעֲשׂוֹת אֶת בְּקִשְׁתִּי יָבֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמֵן אֶל הַמִּשְׁתֵּה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לָהֶם וימחר אעשה פדבר המלך ע"כ. ויש לדקדק מדוע במשתה ראשון אמרה "לו" ובמשתה שני אמרה "להם".

ונראה על פי מה שאמרו חז"ל (מגילה טו, ב) "תנו רבנן, מה ראתה אסתר שזימנה את המן כו' רבי יהושע בן קרחה אומר אסכיר לו פנים כדי שיהרג הוא והיא" ע"כ. ופרש"י "שיהרג הוא והיא - שיחשדני המלך ממנו, ויהרוג את שנינו" ע"כ. מבואר שהזמנת המן היתה כדי שיחשוד המלך שאסתר יש לה קשר עם המן, ויהרוג אותו ואותה [ומסרה אסתר נפשה למען כלל ישראל]. לכן בתחלה אמרה אל המשתה אשר עשיתי לו, [כלומר למלך, ובלשון כבוד אמרה], אבל כיון שראתה במשתה הראשון שהמלך לא חושד שיש לה קשר עם המן, הזמינה שוב את המלך למשתה, ושינתה בלשון ההזמנה, ואמרה אעשה להם, דהיינו למלך ולהמן, והשוותה חשיבות המן למלך, ואז חשד המלך, כמו שאמרו חז"ל (מגילה טו, ב) "בלילה ההוא נדדה שנת המלך (אסתר ו, א) כו' רבא אמר שנת המלך אחשוורוש ממש נפלה ליה מילתא בדעתיה, אמר מאי דקמן דזמינתיה אסתר להמן, דלמא עצה קא שקלי עליוהי דההוא גברא למקטליה". ע"כ.

⁶ תמצית דבריו: הסיבה לשינוי הלשון בין משתה ראשון שאמרה עשיתי לו, ובין משתה שני שאמרה אעשה להם, כיון שהמטרה להזמין אותם למשתה היתה, כדי לעורר באחשוורוש חשד שיש לאסתר קשר עם המן, ומחמת זה גם יהרגוהו וימרדו בו. לכן בתחלה אמרה עשיתי לו, היינו בלשון כבוד למלך אחשוורוש,

משך חכמה

פרשת כי תשא – פורים – מגילת אסתר

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקכט טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[ה]

(ט, יט) על פן ה'יהודים הפרוזים הפ'רזים הי'שבים בע'רי הפ'רזות עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר שמחה ומשחה ויום טוב ומשלות מנות איש לרעהו:

מדוע כתוב על "עושים יום טוב", והרי לא קבלו את פורים כיום טוב לאסור

במלאכה

(ט, יט) על כן היהודים הפרוזים כו' ויום טוב. הנה? רוח הקודש

מאויביהם והחדש אשר נהפך להם מיגון לשמחה ומאכל ליום טוב לעשות אותם ימי משחה ושמחה ומשלות מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים" ע"כ.

והנה בתחלה (ט, יט) כתוב "יום טוב", ולאחר מכן (ט, כב) לא כתוב יום טוב. ואמרו בגמרא (מגילה ה, ב) וז"ל "הספד ותענית - קבילו עליהו, מלאכה לא קבילו עליהו. דמעיקרא כתיב שמחה ומשחה ויום טוב, ולבסוף כתיב לעשות אותם ימי משחה ושמחה, ואילו יום טוב לא כתיב" ע"כ. ופירש רש"י וז"ל "ההוא קרא דכתיב שמחה ומשחה ויום טוב, כתיב מעיקרא, קודם קבלה, אבל בשעת קבלה - לא קיבלו עליהן אלא שמחה ומשחה, לאוסרן בהספד ותענית, אבל יום טוב לא קיבלו עליהן" עכ"ל. ואיסור מלאכה זה יום טוב, וזה לא קבלו עליהם, אבל קבלו רק לימי משחה ושמחה לאסור בהספד ותענית.

אבל יש לדקדק בזה, דלפי זה היה לכתוב להפך, דהרי הפסוק בספרים ששלח מרדכי לישראל, כתוב ששלח להם לעשות רק שמחה ומשחה, ובפסוק לפני כן דאיירי מעשייה בפועל, כתוב שמחה ומשחה ויום טוב. וצריך לומר, דמעצמם נהגו בתחלה גם יום טוב ואסרו עצמם במלאכה, ולאחר מכן כשמרדכי שלח ספרים שיקבלו עליהם לדורות את פורים בקבלה, ראה שאי אפשר לקבל עליהם יום טוב, לפיכך שלח להם ספרים שיקבלו רק משחה ושמחה ולא יום טוב האסור בעשיית מלאכה, זה פשוט הסוגיא.

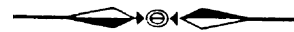
אבל מכל מקום, לשון הכתוב קשה מאוד, דהיה לכתוב בפסוק יט "עשו" ולא "עושים", דמשמעו שעושים אותו לדורות יום טוב.

ונראה, דכיון שמגילת אסתר ברוח הקודש נאמרה (מגילה ז א), לפיכך נכתב לשון, שמשמעו, שלעולם ינהגו יום טוב, ולא מעיקר הדין, אלא כך יהיה

דמתחילה היה סבור שאסתר לא תעזי בנפשה לבקשו עם המלך לבוא אל המשתה, רק שהמלך צוה עליה שתעשה להם משחה לעשות לו יקר יותר מכל השרים. וזה שאמר (ה, יב) וגם למחר אני קרוא לה, אבל הכל על פי המלך. ולכן אמר (ו, ו) למי יחפוץ המלך לעשות יקר וכו'. אבל בסוף ראה האמת כי הכל הוא מחפץ אסתר, והמלך עושה מה שהוא רצון אסתר. אם כן אסתר היא הסיבה והמצוה, והמלך הוא הגומר ומקיים דבריה, והסוף היא הוצאת הדבר למפעל על ידו, וזה, כי כלתה, שכלות הרעה היא מהמלך, אם כן מה התועלתיות שיבקש ממנו, שהוא כשוטר ואסתר היא השופט, לכן ביקש ממנה. ודו"ק⁸.

נפשו ממי שבידו ההחלטה, ולא ממי שמבצע החלטה. וזה כונת הכתוב, שכיון שראה ש"כלתה" אליו הרעה מהמלך, כלומר ביצוע ו"כלות" הרעה הוא מהמלך, אבל המלך לא המחליט, אלא אסתר היא המחליטה, לכן ביקש ממנה. ובזה מיושב כל הדקדוקים, שאע"פ שאסתר היא השונא הגדול שלו, מכל מקום, רק ממנה יש לו לבקש על נפשו, כי היא המצוה והמחליטה, והמלך עושה דבריה, וזה ביאור הכתוב, שנותן טעם למה ביקש המן מאסתר, כי ראה שכלות וביצוע הרעה הוא מהמלך, אבל ההחלטה ביד אסתר בלבד.

⁸ תמצית דבריו: מדוע ביקש המן על נפשו מאסתר, הרי היא השונא הגדול שלו. ונראה, דכיון שראה המן כי הכל הוא מחפץ אסתר, והמלך עושה מה שהוא רצון אסתר. אם כן אסתר היא הסיבה והמצוה, והמלך הוא הגומר ומקיים דבריה, אם כן מה התועלתיות שיבקש ממנו, שהוא כשוטר ואסתר היא השופט, לכן ביקש ממנה.

[ה]

⁹ [ה] באסתר (פרק ט, יט-כב) כתוב וז"ל: "יט) על פן ה'יהודים הפ'רזים הי'שבים בע'רי הפ'רזות עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר שמחה ומשחה ויום טוב ומשלות מנות איש לרעהו: (כ) ויכתב מרדכי את הדברים האלה וישלח ספרים אל כל היהודים אשר בכל מדינות המלך אחשורוש הקרובים וקרובים: (כא) לקיים עליהם להיות עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר ואת יום חמשה עשר בו בכל שנה ושנה: (כב) פ'מים אשר נחו בהם היהודים

משך חכמה

פרשת כי תשא – פורים – מגילת אסתר

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקכט טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

שאמרו במדרש ספר משלי בפסוק (משלי ט, ב) טבחה טבחה. שכל המועדים בטלים, וימי הפורים לא יהיו בטלים, שנאמר (אסתר ט, כח) וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים, וזכרם לא יסוף מזרעם. ומי הוא זה שיאמר שיבטל מן התורה אפילו אות אחת, ואפילו קוצו של יו"ד. ורבו המפרשים הגדה זו באזני, ולא נכנס בה אחד מהם, הודיעני פירושה."

"תשובה. דברים נוספים עוד בהגדה זו. והוא שאמרו שם, אמר רבי אף יום הכפורים אינו בטל לעולם, שנאמר (ויקרא טז, לד) והיתה זאת לכם לחקת עולם. ואם כן זה קשה יותר, שהרי גם בפסחים כתב חקת עולם, שנאמר (שמות יב, יד) והיה היום הזה לכם לזכרון, וחגותם אותו חג לה' לדורותיכם, חקת עולם תחגוהו. וכתוב (שמות יב, יז) ושמרתם את היום הזה לדורותיכם חקת עולם."

"על כן נראה לי פירושו, שכל המועדים לא הבטיח עליהם יתברך שלא יגרום החטא ביטולם באחד מן הזמנים. וכמו שכתב (איכה ב, ו) שכח ה' בציון מועד ושבט. אבל בימי הפורים הבטיח, דכתוב (אסתר ט, כח) לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם. לא יעברו ולא יסוף, עשאו **הבטחה לא אזהרה**. וכך יום הכפורים, והיתה זאת לכם, הבטחה שתהיה לחקת עולם. שהיום יכפר ואפילו לא ישמרוהו. ודעת רבי כאן, כדעתו בגמרא (יומא פה, ב), דאמר יום הכפורים מכפר בין על השבים בין על שאינן שבים. אבל חקת עולם האמור בפסח, אזהרה, לא הבטחה, דכתוב (שמות יב) חקת עולם תחגוהו ושמרתם לדורותיכם" עכ"ל הרשב"א

א. ה. תוכן דבריו, דחלילה לומר שיתבטלו המועדים, שאין אות אחת מהתורה בטלה לעולם, ועל כל החגים נצטוונו לחוג אותם לעולם, אלא שכל החגים הם באזהרה ולא הבטחה, ויתכן מפני העונש שהיו גזרות שלא יוכלו לקיימם, ככתוב באיכה (ב, ו) "וַיִּקְרָא מִסָּפֵן שָׁפוּ שַׁחַת מוֹעֲדוֹ שָׁפַח ה' בְּצִיּוֹן מוֹעֵד וַיִּנְאַץ בְּזַעַם אַפּוֹ מִלֶּךְ וַיִּכְהַן", שלא שמרו מועד ושבט, אבל פורים הוא בהבטחה שיחגוהו לעולם, ולא יהיו גזרות שימנעו מלקיים את ימי הפורים, וכן יש הבטחה שיום הכיפור יהיה לעולם, כי אפילו אם לא יקיימוהו, הוא מכפר, אפילו למי שאינו שב, לפי רבי. ויש לתת טעם לעניות דעתי, מדוע זכו ישראל דוקא בפורים שלא יגזרו עליהם גזרות שלא יבטלו מלקיימו, אפילו יותר מיום כיפור. שהרי ההבטחה על יום כיפור הוא הכפרה, ולא על עשייתו, ופורים הוא היום היחיד בשנה שיש הבטחה על עשייתו. ונראה פשוט, כיון שבפורים קבלו את התורה ברצון, וביארנו בפרשת יתרו פוסקא כח בהערה, שעל ידי הקבלה בפורים התברר למפרע שקבלת התורה היתה ברצון בלא כפיית הר, אם כן כל שורש יסוד עם ישראל

מנהגם, דאף על פי שעשיית מלאכה מותרת בפורים, כמבואר במגילה (ה, ב), מכל מקום כתב הרמב"ם (מגילה ב, יד) "ומותר בעשיית מלאכה, ואף על פי כן אין ראוי לעשות בו מלאכה, אמרו חכמים כל העושה מלאכה ביום פורים אינו רואה סימן ברכה לעולם" ע"כ. והמקור לזה כתב בקרית מלך (שם) וז"ל "אמרו חכמים כל העושה מלאכה בפורים אינו רואה סימן ברכה לעולם, בספר חסידים סימן קכ"א כתב, שנו חכמים העושה מלאכה בערבי שבתות ובערבי י"ט ובמוצאי שבתות ובחנוכה ופורים ובראשי חודשים ובכל מקום שיש נדנוד עבירה להביא תענית ציבור אינו רואה סימן ברכה לעולם, נראה, דהוה גריס כן בפסחים נ' ב' או ברייתא אחרת היא" ע"כ.

וכיון שאין סימן ברכה במלאכה בפורים, מי יהיה פתי לעשות מלאכה בפורים, לפיכך למעשה לא יעשו מלאכה בפורים, ויעשו אותו יום טוב, ומי שישב מדוע כתבה המגילה לשון הוה, "עושים", לרמוז על העתיד. א. ה. ובזה מיושב מדוע חז"ל לא הביאו במגילה (ז, ב) מקור זה, שהמגילה נכתבה ברוח הקודש, כיון שיש לפרשו כפשוטו הנראה לעיל, אלא שיש דקדוק לשון בכתוב לרמוז זאת].

ואל תתמה, איך נאמרה רוח הקודש על העתיד, והרי יש בחירה על העתיד, ורוב הדברים שאמרו חז"ל (שם) על מגילת אסתר שברוח הקודש נאמרה, הם על מה שהיה בעבר. ונראה דגם דברים על העתיד הביאו חז"ל, וראיה ממה שאמרו חז"ל במגילה (שם), שמהא דכתיב (ט, כח) "וַיִּמְי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעֲבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזַכְרָם לֹא יִסּוּף מִזְרַעָם", מוכח שנאמרה ברוח הקודש, מוכח, שגם על דברים העתידים נכתבה ברוח הקודש. אלא שיש לדקדק, מנין לחז"ל שכונת הפסוק הבטחה על העתיד, אולי הוא המשך למה שכתב לעיל, ששלח מרדכי ספרים שיעשו הפורים, ועל זה תקנו שימי הפורים לא יעברו לעולם, והיינו תקנה ולא הבטחה.

אבל מדברי הרשב"א מוכח שחז"ל למדו שהוא הבטחה ולא תקנה. והטעם בזה, כיון דלעיל כתוב שקבלו על עצמם לעשות פורים לעולם, כדכתיב (ט, כז) "קיימו וקבלו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם ועל כל הנולדים עליהם ולא יעבור להיות עושים את שני הימים האלה ככתבם וכזמנם בכל שנה ושנה", אם כן, הא דכתיב לאחר מכן (ט, כח) "וַיִּמְי הַיְּהוּדִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל דוֹר וָדוֹר מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה מְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר וְעִיר וְיָמֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעֲבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזַכְרָם לֹא יִסּוּף מִזְרַעָם", היינו הבטחה ולא לתקנה. וכדי להבין את דברי הרשב"א, שהם יסוד גדול בהבנת ענין זה, הכרחי להביא לשונו, אשר דבריו כאש להבה.

וזה לשון הרשב"א (שו"ת הרשב"א חלק א, סימן צג) וז"ל: "שאלת, מה

משך חכמה

פרשת כי תשא – פורים – מגילת אסתר

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקכט טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

ודע¹¹, דהגמרא במגילה דף ה, ב שקיל וטרי, אם פורים אסור במלאכה, ובירושלמי (מגילה ב, ב) מקשה מהך דאם היה דורשה ומגיהה (שם) דהיה כותבה קתני, יעויין שם דמשני דבבני כרכים המקדימין לקרות ב"ד כשחל ט"ו בשבת. ולא משני בכפרים המקדימין, משום דבהלכה ג, (פרק א) קאמר, דשלא בזמנו בבני כפרים המקדימים בעי דוקא בעשרה, ואם כן איך¹² קתני ומגיהה אם כוון לבו יצא, אבל תלמודין דלא מקשה, אפשר דסבר דכמו דדרשינן (מגילה ז, ב) סעודה שעשאה בלילה לא יצא ידי חובתו, מאי טעמא ימי משתה כו' (אסתר ט, כב), ואם כן יום טוב נמי

וקשה מדוע לא תירצו דאיירי בכפרים המקדימים ליום הכניסה, כדתנן במתני' בריש מגילה (א, א) "כפרים ועירות גדולות קורין בארבעה עשר, אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה", דהיינו ליום שני או חמישי הסמוך ל"ד (מגילה א, ג), אם כן איירי מתני' ביום הכניסה לבני כפרים, שמותרים במלאכה, כי אינו י"ד, וחיובים בו בקריאת המגילה. [ותירוץ זה עדיף טפי, כי הוא בכל שנה ושנה]. ונראה, משום דבירושלמי (מגילה פרק א הלכה ג) אמרו שצריך עשרה אנשים, ואיך קתני "אם כיוון ליבו יצא", והרי אינו יוצא אלא אם עשרה עמו, ועל כורחך אין עשרה עמו, שהרי אם אינו מכוון ליבו אינו יוצא, ועל כורחך לא קיבץ עשרה עמו על ספק אם יכוון ליבו, אלא כותב ביחידות לעצמו, ועל זה קתני דאם כיוון ליבו יוצא, לפיכך מתריך, דאיירי ב"ד דיוצא ביחידות. [א. ה. ודע, דהר"ן (ה, א מדפי הרי"ף) כבר הקשה קושיא זו, ומיישב, דלרבנותא נקט י"ד, שהוא זמן קריאה לכל, ואין צריך לומר בבני כפרים המקדימים, שאינו זמן קריאה לכל. וקושיית רבינו ותירוץו, כבר הקדימו בזה הפרי מגדים בסימן תרצו במשבצות זהב אות א]. וקשה, מדוע בכבלי (מגילה ה, ב) בסוגיא דנושא ונותן אם פורים מותר במלאכה, לא הקשו בבירושלמי. והרי אין התירוץ פשוט כל כך. ונראה, דהבבלי סובר, דאפילו אם פורים אסור במלאכה, אינו אלא ביום ולא בלילה, דלענין סעודת פורים גרסינן במגילה (ז, ב) "אמר רבא: סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו, מאי טעמא - ימי משתה ושמחה כתיב", והוא הדין לענין איסור מלאכה, ולא קשה מידי. [א. ה. והנה לפי שיטת רבינו, יש ראייה, שמה שאמרו שהעושה מלאכה אין רואה סימן ברכה, הוא רק ביום ולא בלילה, והביאור הלכה תרצו, א ד"ה אין עושים הביא מחלוקת בזה].

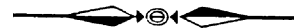
¹² בנרפס: אין. ונראה שהוא טעות סופר, וצריך להיות ואיך. ויש לעיין בכתב היד.

אומר לדורות, שיהיו עושים זה היום ליום טוב, דכיון שאמרו (רמב"ם מגילה ב, יד) העושה מלאכה בפורים אינו רואה סימן ברכה, אם כן מי פתי יעשה מלאכה ביום שאינו רואה סימן ברכה, לכן יעשו אותו לדורות יום טוב, וכן מביא (מגילה ז, א) דברוח הקודש נאמרה, וזכרם לא יסוף מזרעם (ט, כח), וכמו דכתב בשאלות ותשובות רשב"א (שו"ת הרשב"א חלק א, סימן צג) דלא היה גזרה לבטל פורים מעולם, ודו"ק¹⁰.

[ו - המשך]

הבבלי סובר שאיסור מלאכה אינו אלא ביום

תלוי בפורים, שאז התברר קבלת עם ישראל עול מלכותו יתברך שלא מתוך כפייה, אלא מתוך אהבה, לכן זיכה אותם ה' שלעולם לא יענשו על ידי גויים לבטל את הפורים, והוא מידה כנגד מידה, שכיון שבפורים בטלו כפיית הר כגיגית למפרע, יזכו שלא יכפו עליהם לבטל קיום הפורים, כך נראה בס"ד].¹⁰ **תמצית דבריו: קשה מדוע כתוב "עושים יום טוב", בלשון הווה, והרי לא קבלו את פורים כיום טוב לאסור במלאכה. ומבואר ברשב"א שהיא הבטחה שיעשוהו יום טוב לעולם, והגויים לא ימנעו מישראל לעשות את הפורים, וברוח הקודש הוא נאמר.**

[ו - המשך]

¹¹ [ו - המשך] והנה הבבלי (מגילה ה, ב) נושא ונותן אם פורים מותר בעשיית מלאכה. ובירושלמי (מגילה ב, ב) איתא, וז"ל: "היה כותבה, הדא אמרה שהוא מותר בעשיית מלאכה, נאמר בארבעה עשר בכרכים" ע"כ. הנה הירושלמי מדקדק מדקתני במתני' "היה כותבה דורשה ומגיהה אם כיון לבו יצא", מוכח שמותר לעשות מלאכה בפורים, שהרי כותב בפורים מגילה, מדקתני ויוצא בה. ומשני, דאיירי בארבעה עשר בכרכים, דהיינו בן כרכים שחייב במגילה בט"ו, היה כותבה בכרכים ב"ד. ויש לדקדק, דאם כן איך קתני דיוצא ידי חובת המגילה, הרי בן כרכים אינו יוצא ידי חובת קריאת המגילה ביום י"ד, ונראה, דכונת הירושלמי כשחל ט"ו בשבת, דאז מקדימים הכרכים לקרוא ב"ד בערב שבת (מגילה א, ג), ואז מותר להם במלאכה, אבל חייבים בקריאת המגילה, ומזה איירי במתני'. [וכן ביארו הר"ן (מגילה ה, א מדפי הרי"ף), ומביאו הפרי מגדים תרצ"ו, משבצות זהב, א].

משך חכמה

פרשת כי תשא – פורים – מגילת אסתר

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקכט טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

בעזבם הדת, וכמו שאמר (מלאכי ב, ט) וגם אני נתתי אתכם שפלים ונבזים כפי אשר אינכם שומרים דרכי. וכן במצרים שלא שמרו הדת, גם כן שנאתם היה גדול. וכן המן, שאמר ודתייהם שונות (אסתר ג, ח), הרי שהקפיד על הדת, ועצם שנאתו היה להאומה גם בעזבם הדת, לכן אמר, כי המן צרר כל היהודים, אפילו לעוזבי דת, כי הפיל פור הוא הגורל להומם, פירוש, שיעזבו הדת, ואחרי זה לאבדם, בטרוניא שמחליפים דת צדק, וכמו כל צוררי ישראל בזמנינו במדינות מארקא ורומניא¹⁵.

להם היתה גדולה, וזה שמר עליהם שלא להתערב בגוים ולהשאר יהודים. והנה, גם המן שנא את כל היהודים, גם אלו שאינם שומרי תורה, ורצה לאבד את כולם, אבל עשה תחבולה לזאת, שאמר למלך שדתייהן שונות וצריך לכופ אותן לעזוב את הדת, ולאחר שיעזבו את דתם, רצה לאבדם בטרוניא שהחליפו דת צדק. לכן, לעיל כתוב מה שאמר למלך, וכאן כתוב מה היה בלבו, ומיושב שאלה א. ולכן כתוב הפיל פור הוא הגורל, שמטרתו היא להמם, היינו לנער אותם מדתם, ואחרי כן לאבדם בטרוניא שעזבו דתם, לכן כפל הלשון לאבדם, ופתח בלשון לאבדם בלבד, שהוא המטרה, ומסיים בדרך שרוצה לעשות זאת, על ידי שהומם מהדת, ואחר כך יאבדם בטרוניא שעזבו דת הצדק. ומיושב שאלות ב' ג'. "וכמו כל צוררי ישראל בזמנינו במדינות מארקא ורומניא".

¹⁵ תמצית דבריו: קשה, דלעיל כתוב שהקפיד המן על דתם, וכאן כתוב שרוצה לאבד את "כל" היהודים. והביאור בזה, דהמן שנא את כל היהודים, גם אלו שאינם שומרי תורה, ורצה לאבד את כולם, אבל עשה תחבולה לזאת, שאמר למלך שדתייהן שונות וצריך לכופ אותן לעזוב את הדת, ולאחר שיעזבו את דתם, רצה לאבדם בטרוניא שהחליפו דת צדק. לכן, לעיל כתוב מה שאמר למלך, וכאן כתוב מה היה בלבו. ואחת מפעולות ההשגחה לקיום הדת, היא, אשר שנאת האומות הוא גדול יותר בעזבם הדת.

דוקא איומי קאי, הא לילות אינו אסור במלאכה, ותמן בלילה קאי. ודו"ק¹³.

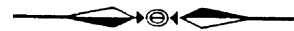
[ז]

(ט, כד) פי המן בן המדנתא האגגי צרר כל היהודים חשב על היהודים לאבדם והפיל פור הוא הגורל להמם ולאבדם:

לעיל כתוב שהקפיד המן על דתם, וכאן כתוב שרוצה לאבד את "כל" היהודים

(ט, כד) כי המן צורר כל היהודים וכו'. הנה¹⁴ אחת מפעולות ההשגחה לקיום הדת, היא, אשר שנאת האומות הוא גדול יותר

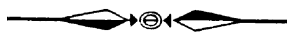
¹³ תמצית דבריו: בירושלמי מבואר שאיסור מלאכה הוא דוקא כל אחד ביומו, אבל בן כרץ בי"ד, ובן עיר בט"ו, מותרים במלאכה. וכן בני כפרים המקדימים לקריאת המגילה ליום הכניסה, מותרים במלאכה. עוד מוכח, שהבבלי סובר, שאפילו ביומו, איסור מלאכה הוא רק ביום ולא בלילה.

[ז]

¹⁴ [ז] (ט, כד) פי המן בן המדנתא האגגי צרר כל היהודים חשב על היהודים לאבדם והפיל פור הוא הגורל להמם ולאבדם" ע"כ. יש לדקדק: א. לעיל (ג, ח) כתוב: "ויאמר המן למלך אחר שורוש יפגור עם אהרן ומפגור בין העמים בכל מדינות מלכותך ודתייהם שנות מקל עם ואת דתי המלך אינם עשים ולמלך אין שנה להניחם" ע"כ, משמע שהקפיד המן על ישראל שדתם שונה, ולפי זה, אלו מישראל שאינם שומרי תורה, אינם בכלל שנאת המן, וכאן כתוב "פי המן בן המדנתא האגגי צרר כל היהודים", והלשון "כל" מוכיח ששנאתו היתה גם לאלו שאינם שומרי תורה, "כל" היהודים". ב. מהו כפל הלשון, דכתיב "חשב על היהודים לאבדם והפיל פור הוא הגורל להמם ולאבדם". ג. פתח בלשון "לאבדם", ומסיים "להמם ולאבדם".

ונראה, שהשגחת ה' לקיום עם ישראל, שישארו שומרי תורה ומצוות, היא על ידי שהכניס שנאה לאומות העולם נגד ישראל, עוד יותר כאשר הם עוזבים את התורה והמצוות, ככתוב במלאכי (ב, ט) "וגם אני נתתי אתכם נבזים ושפלים לכל העם כפי אשר אינכם שומרים את דרכי ונשאים פנים בתורה", וכן היה במצרים, שלמרות שלא שמרו דת ישראל, שנאת המצרים

[ח]

משך חכמה

פרשת כי תשא – פורים – מגילת אסתר

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקכט טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

יז, א), ומקודם היה הכתב עברי (סנהדרין כא, ב), והיה צריך להיות כתוב בכתב עברי, ואחרי זה היה כתוב בכתב אשורי, וצריך להיות כתוב בכתב אשורי, לכן אמר ככתבם וכזמנם, כזמן שיהיה אז הכתב אצל היהודים, כן תכתב המגילה, ולכן דריש (מגילה טז, ב) מוי"ו דויזתא דלזקפיה כמורדיא דלברות, הוראה בוי"ו, שלא נשתנה אחרי זה על ידי עזרא, שבכולהו נשתנה. ועיין פרק כהן גדול (סנהדרין כב, א), ודו"ק¹⁷.

ובזה מיושב כל מה שדקדקנו לעיל, ד"בכל שנה ושנה" הוא המשך ל"כזמנם", דהיינו שהמגילה תהיה כתובה בכתב הנהוג "בזמנם בכל שנה ושנה", ששינו את הכתב לאחר מכן לכתב אשורית, שזה מה שנהוג לאחר מכן שנה בשנה, ולכן הש"ס מביא ראיה מהלשון "ככתבם וכזמנם", כי "זמנם, הוא השלמה לכתבם, שיהיה הכתב כזמנן הנהוג בכל שנה. ועל פי זה יתיישב מה שיש לדקדק בדברי הש"ס במגילה (טז, ב) "אמר רבי יוחנן: וי"ו דויזתא צריך למימתחה בזקיפא כמורדיא דלברות. מאי טעמא - כולהו בחד זקיפא אזקיפו". ע"כ. פירוש, דצריך להאריך הוא"ו של ויזתא, שכולם נתלו בבת אחת על העץ בזקיפה. ויש לדקדק מדוע דוק וא"ו של ויזתא ולא זי"ן של ויזתא. ולאור המבואר לעיל יתיישב היטב, דהנה מבואר בסוגיא דסנהדרין (כב, א) דרבי אלעזר המודעי: חולק על רבי יוסי ועל רבי, ואמר "כתב זה לא נשתנה כל עיקר, שנאמר (שמות כז, י) ווי העמודים; מה עמודים לא נשתנו - אף וויים לא נשתנו" ע"כ, ולפי זה יש לומר דאפילו רבי יוסי ורבי מודים בזה לרבי אלעזר המודעי, שוא"ו לא נשתנה בין כתב עברי לכתב אשורי, אלא שחולקים עליו בשאר האותיות, לכן אמרו להאריך בוא"ו, שהוא נשאר כמו שהוא בכל כתב ולא השתנה.

¹⁷ תמצית דבריו: קשה, מדוע כתוב "ככתבתם" בתוך הציוי של עשיית הפורים בזמנם. ונראה דבימי אסתר היה נהוג כתב עברי, ולאחר מכן בימי עזרא השתנה הכתב על ידי עזרא לכתב אשורי, ובא הכתוב לומר, שיש לכתוב את המגילה "ככתבם" המקובל אצל היהודים, "בזמנם", בזמן ההוא בכל שנה ושנה, דהיינו שבימי אסתר יכתבו בכתב עברי, ובימי עזרא ולאחר מכן יכתבו בכתב אשורי, והמילה "וכזמנם", הוא המשך ל"ככתבתם".

[ח]

ט, כז) קִיְמוּ וְקִבְּלוּ הַיְהוּדִים עָלֵיהֶם וְעַל זָרְעָם וְעַל כָּל הַגּוֹלִים עָלֵיהֶם וְלֹא יַעֲבֹר לְהִיּוֹת עֲשִׂים אֶת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כְּכַתְּבָם וְכִזְמָנָם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה:

מדוע כתוב "ככתבתם" בתוך הציוי של עשיית הפורים בזמנם

ט, כז) ככתבם וכזמנם. הנה¹⁶ הלועז ששמע אשורי יצא (מגילה

¹⁶ [ח] (אסתר ט, כז) "קִיְמוּ וְקִבְּלוּ הַיְהוּדִים עָלֵיהֶם וְעַל זָרְעָם וְעַל כָּל הַגּוֹלִים עָלֵיהֶם וְלֹא יַעֲבֹר לְהִיּוֹת עֲשִׂים אֶת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כְּכַתְּבָם וְכִזְמָנָם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה", ע"כ. יש לדקדק, דהנה פירוש הכתוב "כְּכַתְּבָם וְכִזְמָנָם", היינו שהמגילה צריכה להיות כתובה אשורית (מגילה יט, א). אלא שיש להקשות: א. מדוע כתוב "ככתבם" בין הציוי על עשיית הפורים בכל שנה ושנה, דהיה לכתוב בסוף הפסוק "ככתבם". ב. תיבת "וכזמנם" נראה מיותר, דכבר כתוב שקבלו לעשות את שני הימים בכל שנה ושנה, והיינו בזמנם. ג. גרסינן במגילה (יט, א) "עד שתהא כתובה אשורית. דכתיב ככתבם וכזמנם". והוא פלא, מדוע מביא הש"ס ראייה מכזמנם, שאינו שייך לדרש, והוה לש"ס להביא רק המלה "ככתבתם".

ונראה, ד"וכזמנם" הוא המשך ל"ככתבם", ובא הכתוב לומר שיעשו את המגילה ככתבתם הנהוג באותו הזמן אצל היהודים, שכשם שלשון הקודש כשרה לכל, שאפילו לועז ששמע את הלשון היהודי המקובל באותו הזמן יצא ידי חובתו, כדתנן במגילה (יז, א) "והלועז ששמע אשורית יצא", כך הכתב צריך להיות כתוב בכתב המקובל אצל היהודים בזמן ההוא. [א. ה. והא דתנן "שמע אשורית" פירשו הראשונים דהיינו ששמע לשון הקודש, והיינו שכתובה בכתב המקובל דהיינו אשורית, וקראה הקורא בלשון הקודש. והא דתנן שמע "אשורית", בא ללמד שלא קראה על פה, אלא מתוך כתב אשורית, והיו נוהגים לכתוב בכתב אשורית לשון הקודש, כך נראה לענ"ד].

והטעם שהוצרך הכתוב לפרש שיעשו הכתב כפי הנהוג בזמנם, מפני שבימי אסתר היה נהוג כתב עברי, ולאחר מכן עזרא הסופר שינה את הכתב לכתב אשורי, כדאיתא בסנהדרין (כא, ב – כב, א) לרבי יוסי ורבי. לפיכך כתב מרדכי במגילה, דהיה לפני עזרא הסופר, ואז היה נהוג כתב עברי, דישראל לכתוב את המגילה ככתבתם של היהודים הנהוג "בזמנם" ההוא, והיינו אשורית.

משך חכמה

פרשת כי תשא – פורים – מגילת אסתר

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקכט טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

ואסתר המלכה וכאשר קימו על נפשם ועל זרעם דברי הצמות
וזעקתם:

מדוע כתוב "דברי שלום ואמת"

(ט, ל לא) וישלח ספרים אל כל היהודים כו' דברי שלום ואמת
לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם כו'. ודרשו¹⁸ ז"ל (מגילה

כפורים, שכל אחד מודה שראוי לכפרים לקרוא בימים אלו, ובכרכים בימים
אלו.

וכעין זה כתב הרא"ש א. ב. בנדפס "הרא"ז", ולא נמצא באור זרוע, והוא
טעות סופר בודאי [פסקיו ביבמות פרק א סימן ט] וז"ל "ובמגילה, אף על
פי שקורין לבני העיר בארבעה עשר ומקדימין לבני הכפרים, והוי כמו בית
דין אחד בעיר אחת, פלג מורים כבית שמאי ופלג מורים כבית הלל, לא
קרינן ביה לא תגודדו, כיון דלא עבדי הכי משום פלוגתא, אלא שהמקום
גורם, ואם היה בן מקום זה הולך למקום אחר, היה עושה כמותם, הלכך לא
מיחזי כב' תורות, ואף על פי שריש לקיש הקשה לר' יוחנן במגילה, רבי
יוחנן לא חשש להשיבו משום דלא חשיב ליה כשתי תורות, מטעמא
דפרישית" עכ"ל.

"וקוטב הסברא, אם חד מינהון הוי שקר לדברי חבירו, אז יהיה מחלוקת
גדול בישראל, ויעשו התורה כשתי תורות, אבל כאן שלכל אחד, חבירו
עושה כדין האמיתי, מאי שייך כאן לא תגודדו".

ועל פי זה יתיישב היטב לשון הכתוב, מדוע כתוב דוקא כאן "דברי שלום
ואמת", דהנה, כאשר מרדכי שלח ספרים שנית לקבוע את ימי הפורים
לעולם ועד, ובתקנה דקדק לכתוב "לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם",
ודרשו חז"ל במגילה (ב, א), דבא הכתוב לרמז על זמנים הרבה שתקנו
לקריאת המגילה, כדתנן (שם) "מגילה נקראת באחד עשר, בשנים עשר,
בשלשה עשר, בארבעה עשר, בחמשה עשר", לפיכך הקדים מרדכי וכתב
שאינן בזה לא תגודדו, אלא ששולח להם "דברי שלום ואמת": לקיים את ימי
הפורים האלה בזמניהם", כלומר, הזמנים הרבים אינם שקר האחד לחבירו,
חלילה, אלא הם "שלום" שיהיה שלום לכולם, והם כולם "אמת", שכל אחד
עושה כהאמת שלו, במקומו, ומיושב הכל בס"ד.

ומצאנו לשון "אמת ושלום" כאשר מונעים לא תגודדו, דגרסינן ביבמות
(יד, ב) "לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל, ולא בית הלל מבית
שמאי, ללמדך, שחיבה וריעות נוהגים זה בזה, לקיים מה שנאמר (זכריה ח,
יט): האמת והשלום אהבו" ע"כ, הנה מבואר, שכאשר מונעים לא תגודדו,

[ט]

(ט, ל-לא) - (ל) וישלח ספרים אל כל היהודים אל שבע ועשרים
ומאה מדינה מלכות אחשורוש דברי שלום ואמת: (לא) לקיים את
ימי הפורים האלה בזמניהם כאשר קיים עליהם מרדכי היהודי

[ט]

¹⁸ [ט] (אסתר ט, ל-לא) "ל" וישלח ספרים אל כל היהודים אל שבע ועשרים
ומאה מדינה מלכות אחשורוש דברי שלום ואמת: (לא) לקיים את ימי הפורים
האלה בזמניהם כאשר קיים עליהם מרדכי היהודי וכתב
קימו על נפשם ועל זרעם דברי הצמות וזעקתם", ע"כ. יש לדקדק, מדוע
כתוב כאן "דברי שלום ואמת", ולפני כן לא כתוב כן, ומה ענין שלום ואמת
למצוות פורים.

ונראה, דהנה ביבמות (יג, ב) הקשה ריש לקיש לרבי יוחנן וז"ל, "תנן התם:
מגילה נקראת באחד עשר, ובשנים עשר, ובשלשה עשר, ובארבעה עשר,
ובחמשה עשר, לא פחות ולא יותר. אמר ליה ר"ל לר' יוחנן, איקרי כאן: לא
תגודדו (דברים יד, א), לא תעשו אגודות אגודות" ע"כ. היינו שאסור
לעשות את התורה אגודות אלא תורה אחת לכולם.

ומבואר בגמ' דרבי יוחנן לא תירץ לריש לקיש על קושייתו. וצריך טעם בזה,
ובריטב"א (מגילה ב, א סוף ד"ה אלא) מבואר, שאיסור לא תגודדו הוא
כאשר האחד פוסל את מה שמכשיר האחר, או את מה שעושה האחר, אבל
כאשר יש זמנים לכל מקום ומקום, וכל אחד מודה לשני שבמקומו כך צריך
לנהוג, אין בזה איסור לא תגודדו, כי יסוד האיסור שלא תעשה התורה
כשתי תורות. אבל באופן שכל אחד מודה שהשני נוהג כראוי לפי מקומו,
אין בזה שתי תורות.

מה שאין כן במה שנחלקו בית שמאי ובית הלל ביבמות (שם), שבית שמאי
אומרים שאח שהיה נשוי לבתו של אחיו, ולו עוד אשה, דהיינו צרה, ומת,
ונפלה הצרה ליבום, דבית הלל סוברים, שכשם שבתו פטורה מיבום, כי היא
אסורה על אביו, כך גם צרתה פטורה מיבום, ובית שמאי חולקים וסוברים,
שצרת הבת חייבת ביבום. והנה, לפי בית הלל, אם אחיו נושא צרת בתו, הרי
שנשא אשת אחיו שלא במקום מצוה, שהוא בכרת, והבן הנולד להם ממזר,
ולבית שמאי הוא כשר, וכן אם הצרה רוצה להנשא לשוק ללא חליצה, לפי
בית הלל מותרת, ולפי בית שמאי אסורה לשוק עד שתחלוץ, בזה יש איסור
בל תגודדו, כי כל אחד פוסל את מה שמכשיר האחר, מה שאין כן כאן

משך חכמה

פרשת כי תשא – פורים – מגילת אסתר

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקכט טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

כשתי תורות, אבל כאן שלכל אחד, חבירו עושה כדן האמיתי, מאי שייך כאן לא תתגודדו [ועיין שם ביבמות (יד, ב) אף על פי כן לא נמנעו, משום שנאמר (זכריה ח, יט) והאמת והשלום אהבו (זכריה ח ט, י) יעויין שם היטב]. וזה שאמר וישלח ספרים כו' דברי שלום, שיהיה שלום לכולם, ואמת, שכל אחד עושה כהאמת, לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם, היינו בזמנים הרבה שתקנו להם, דליכא משום בל תתגודדו. ודו"ק¹⁹.

[י]

(ט, לא) לְקַיֵּם אֶת יְמֵי הַפְּרִים הָאֵלֶּה בְּזִמְנֵיהֶם כַּאֲשֶׁר קִיַּם עֲלֵיהֶם מְרַדְּכֵי הַיְּהוּדִי וְאַסְתֵּר הַמַּלְכָּה וְכַאֲשֶׁר קִיַּמוּ עַל נַפְשָׁם וְעַל זְרַעֲם דְּבָרֵי הַצְּמֻת וְזַעֲקָתָם:

מה הפירוש "בזמניהם"

(ט, לא) לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם. יתכן²⁰ כי אצל

וְזַעֲקָתָם, ע"כ. יש לדקדק, מהו הלשון "בְּזִמְנֵיהֶם", ואם בא לומר שיעשו את ימי הפורים בזמן יד וטו, הוה לכתוב "בזמנם", ומכאן למדו חז"ל בריש מגילה (ב, א) דבא לרבות זמנים טובא, שכפרים מקדימים לימי הכניסה, ומגילה נקראת ב"א, י"ב, י"ג, י"ד. והנה פירוש חז"ל הוא על דרך דרש, למצוא רמז במגילה לתקנת אנשי כנסת הגדולה לקריאת המגילה בזמנים אלו, כמו שאמרו שם בש"ס, דהכל הוא תקנת אנשי כנסת הגדולה, ומצאו רמז לזה במגילה מדכתיב "בזמניהם", אבל מכל מקום פשט הכתוב צריך ביאור.

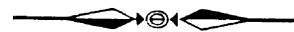
ונראה, דפשט הכתוב "בזמניהם", שציוה מרדכי שימי הפורים יקיימו אותם לפי זמניהם של היהודים, שהיום הולך אחר הלילה. דהנה באומות העולם הלילה הולך אחר היום, וגזרת המן היתה על יום י"ג, דהיינו יום י"ג, ולילה שלאחריו, דהיינו ליל י"ד, והיהודים שהרגו בהם, היה ביום י"ג ולילי י"ד בזמן גזרת המן, ולכן קיימו את ימי הפורים למחרת כזמן אומות העולם, דהיינו ביום י"ד וליל ט"ו, ובעיר שושן קיימו ביום ט"ו ובליל ט"ז, לפיכך שלח מרדכי ספרים שנית, שיקבעו את ימי הפורים בזמניהם של היהודים, שהיום הולך אחר הלילה, ויקיימו הפורים בליל י"ד ויום י"ד בערים, ובמקופות חומה בליל ט"ו ויום ט"ו, וזה הפירוש "בזמניהם".

ועל פי זה יתיישב מה שתמהו הראשונים בדברי הירושלמי (מגילה פרק א

ב, א) זמנו של זה לא זמנו של זה, וזמנים הרבה תקנו להם י"א י"ב י"ג לכפרים. וביבמות פרק קמא (יג, ב) רמי ריש לקיש, הא כתיב לא תתגודדו (דברים יד, א) לא תעשו אגודות, יעויין שם במסקנא. ופירשו הראשונים, עיין בריטב"א (מגילה ב, א סוף ד"ה אלא שהכפרים), דאימתי שייך לא תתגודדו דוקא, כגון צרת הבת, שבית שמאי מחייבין לה ביבום ובית הלל פוטריין, נמצא דעל צרת הבת של בית שמאי היו בית הלל אומרים שהיא אשת אח והולד ממזר, וכן על של בית הלל היו בית שמאי אומרים שהיא שומרת יבם שניסת לשוק, דפליגי בזה, דלמר לא הוי דברי בית הלל אמת וצריכין לחזור מהוראתן, ולמר לא הוי דברי בית שמאי אמת ושייך בל תתגודדו, אבל כאן במגילה, הלא כולי עלמא מודו דבני כפרים בעו למיקרי ביום הכניסה, ובני כרכים בט"ו ובני עיירות בי"ד, ולכולהו כדן עבדי, וזה תירוץ מספיק, וכעין זה כתב הרא"ש (יבמות א, ט). וקוטב הסברא, אם חד מינהון הוי שקר לדברי חבירו אז יהיה מחלוקת גדול בישראל ויעשו התורה

הוא "שלום ואמת", ואף על פי ששם לא היה "אמת" האחד לשני, מכל מקום, מבואר בסוגיא שם, דנמנעו מלישא נשים האסורות האחד לשני, ואפילו ספקות, אלא שהיו נושאים "בסתם", והיו סומכים על זה, שאם אשה זו היא מהספקות, יודיעו לו, לכן זה נקרא "אמת", כי נשאו נשים כשרות, האחד לשני.

¹⁹ תמצית דבריו: הא דכתיב "דברי שלום ואמת", כי מרדכי שלח ספרים לקבוע לעולם ועד את ימי הפורים "בזמניהם", ודרשו חז"ל שזמנים הרבה תקנו להם, לכפרים לעיירות ולכרכין, וכדי שלא תתמה על זה, שיש בזה איסור לא תתגודדו, לכן שלח שהם דברי "שלום ואמת", שאין בזה לא תתגודדו, כי אין האחד פוסל את מעשה השני, אלא שזמני הקריאה תלויה במקום, לכן הם "שלום" לכולם, וכן "אמת" לכולם, כי כל אחד עושה כהאמת שלו לפי מקומו.

[י]

²⁰ [י] (אסתר ט, לא) לְקַיֵּם אֶת יְמֵי הַפְּרִים הָאֵלֶּה בְּזִמְנֵיהֶם כַּאֲשֶׁר קִיַּם עֲלֵיהֶם מְרַדְּכֵי הַיְּהוּדִי וְאַסְתֵּר הַמַּלְכָּה וְכַאֲשֶׁר קִיַּמוּ עַל נַפְשָׁם וְעַל זְרַעֲם דְּבָרֵי הַצְּמֻת

משך חכמה

פרשת כי תשא – פורים – מגילת אסתר

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

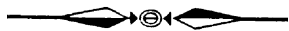
תשפ"ג, גליון מס' תקכט טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

ר"ן פרק קמא שם (ג, א מדפי הרי"ף), רק ששלח באגרת הפורים השנית לעשות כפי כל הזמנים של היהודים שתחלתן מן הלילה. ודברי הצומות, שצומות אסתר היה לילה ויום (ד, טז), כן צומות דדברי קבלה הוא לילה ויום, ודו"ק²¹.

[יא - המשך]

"וטעם דברי הצומות, על הנזכרים בספר זכריה (ח, יט), שהן בתמוז ואב ותשרי וטבת, והטעם, כי קיימו היהודים על נפשם לשמוח בימי הפורים, כאשר קיימו על נפשם ועל זרעם להתענות בימי אבלם, כאשר הובקעה העיר ונשרף הבית, כי הנביא לא ציום שיתענו, כאשר אפשר במקומו, ואנחנו חייבים שלא נשיג גבול ראשונים" עכ"ל, הנה מבואר פירוש הכתוב, שכשם שקבלו על עצמם להתענות בצומות שבספר זכריה על חורבן הבית, כך קבלו על עצמם לשמוח בימי הפורים. ולפי המבואר לעיל, דמה ששלח מרדכי ספרים לקיים את הפורים בזמניהם, היינו בזמנם של היהודים, אם כן גם המשך הכתוב על דברי הצומות יש לפרש כן.

והנה בצומות אסתר מפורש שנהגו שהיום הולך אחר הלילה, כדכתיב (אסתר ד, טז) "וְצוּמוּ עָלַי וְאַל תֵּאָכְלוּ וְאַל תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לַיְלָה וַיּוֹם גַּם אֲנִי וְנַעֲרֹתַי אֲצוּמוּ כָּן", וגם הצומות של דברי קבלה הנ"ל הוא לילה ויום, וזה פירוש הכתוב, שציוה לקיים ימי הפורים "בזמניהם" של היהודים לילה ויום, כשם שהצומות של אסתר ושל דברי קבלה, קבלו על עצמם לילה ויום.²¹ תמצית דבריו: קשה מדוע כתוב "בזמניהם", ונראה בזה דמנהג אומות העולם, שהלילה הולך אחר היום, לפיכך גם גזרת המן היתה ביום י"ג וליל י"ד שלאחריו, ובזמן הזה הרגו היהודים, ונחו ביום י"ד ובליל ט"ו שלאחריו, כמנהג אומות העולם, וכך היה בשושן הבירה למחרת. לפיכך ציוה מרדכי שיקיימו את ימי הפורים לעולם ועד "בזמניהם" של היהודים, שהיום הולך אחר הלילה, דהיינו ליל י"ד ויום י"ד בערים, וליל ט"ו ויום ט"ו במקומות חומה.

[יא]

העמים מונין היום, יום ולילה, ואם כן היה הנס ביום י"ד ולילה שלאחריו, וכן למוקפים, וגזירת המן היה ביום י"ג ולילה שלאחריו, רק אצל דת ישראלי היום הולך אחרי הלילה, לכן שלח ספרים לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם של היהודים, שהיום הולך אחרי הלילה. ולכן אמר בירושלמי (מגילה א, ד) דסעודת פורים שחל בשבת מאחריו, בליל ט"ז, שהמנוחה היא בו אז, ולא שייך על זה לא יעבור (פסוק כז) כמו דפרישית. ועיין

הלכה ד) בדין פורים שחל בשבת, וז"ל "קריאת מגילה ותרומת שקלים מקדימין ולא מאחרין, סעודת ראש חדש וסעודת פורים מאחרין ולא מקדימין" ע"כ, ותמהו הראשונים איך מותר לאחר סעודת פורים, והא אמרו במגילה (ב, א) דהטעם שאין קורין המגילה לאחר ט"ו דכתיב (אסתר ט, כז) "קיימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם ועל כל הגוים עליהם ולא יעבור להיות עשים את שני הימים האלה פקתכם וכזמנם בכל שנה ושנה", אם כן מדוע סעודת פורים עושים לאחר ט"ו, ונדחק בזה מאוד הר"ן בפירושו על הרי"ף בריש מגילה (ג, א מדפי הרי"ף), ומפרש, דשמחה אינה בכלל "לא יעבור".

אבל לאור המבואר, יש לפרש ביאור חדש בדברי הירושלמי, דמה שאמרו שמאחרין סעודת פורים, אין הכונה ליום ראשון, דכתיב "ולא יעבור", אלא הכונה לאחר למוצאי שבת, שהוא ליל ט"ז, דבזה אינו עובר על הזמן שתקנו, דבאמת בתחלה היה פורים בשושן ביום ט"ו וליל ט"ז, אלא שלאחר מכן ציוה מרדכי לקיים בזמניהם של היהודים, דהיינו בליל ט"ו ויום ט"ו, אבל מכל מקום ליל ט"ז הוא בכלל זמן השמחה, שכך היה באמת בתחלה, שבשושן נהגו ליל ט"ז שמחה שהוא המשך יום ט"ו, ומה שאמרו "ולא יעבור", אינו אלא על יום אחר, אבל ליל שלאחריו אינו בכלל, כיון שכך היה בתחלה, ועוד דהא דכתיב "ולא יעבור" היה עוד לפני ששלח מרדכי לעשות לקיים את ימי הפורים בזמניהם של היהודים, אם כן "ולא יעבור" היינו ביום ט"ז ולא ליל ט"ז, דהוא בכלל יום ט"ו שהיה בתחלה.

[אר. ה. וראוי לציין, שפירוש רבינו בירושלמי הוא דרך חדשה. דלדבריו כשחל ט"ו בשבת, אין לעשות סעודת פורים בירושלים ביום ראשון, אלא במוצאי שבת בלבד, וביום ראשון אין נוהג כלל שמחת פורים בירושלים, ואסור לעשותה אז, דכתיב "ולא יעבור", ולא כך פסק המחבר באורח חיים תרפ"ו, וכך פסקו כל הפוסקים].

ועל פי זה יתבאר המשך הכתוב, דכתיב "וְכַאֲשֶׁר קִיְּמוּ עַל נַפְשָׁם וְעַל זַרְעָם דְּבָרֵי הַצְּמוּת וְזָעְקָתָם", דפשוט הכתוב הוא כפי שמבאר האבן עזרא וז"ל

משך חכמה

פרשת כי תשא – פורים – מגילת אסתר

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקכט טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

מה היתה טעותו של המן, והרי מכל מקום משה מת באדר

(מגילה יג, ב) ובזה²² אתי שפיר דמשה נולד בז' אדר, ואמרו בפרק קמא דסוטה (יב, א) שנתמלא הבית אורה, ועל כרחך בליל ז' אדר,

דגרסינן בסוטה (יב, א) "חכמים אומרים: בשעה שנולד משה - נתמלא הבית כולו אור, כתיב הכא (שמות ב, ב): ותרא אותו כי טוב הוא, וכתיב התם (בראשית א, ד): וירא אלהים את האור כי טוב", ע"כ. והנה, אין הנר מאיר כראוי ביום (שבת סג, ב), ועל כרחך שנולד בליל ז' אדר. ומשה מת בחצי היום, כדכתיב (דברים לב, מח-ג) "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר: עֲלֶה אֶל הַר הָעֶבְרִים הַזֶּה הַר נָבוֹ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל פְּנֵי יְרֵחוֹ וְרָאֵה אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶחָזְקָה: וּמֵת בַּהַר אֲשֶׁר אֲתַה עֲלֶה שְׁמָהּ וְהֶאֱסַף אֶל עַמִּיךָ כְּאֲשֶׁר מֵת אֶהְרֹן אֲחִיךָ בַּהַר הַהוּא וַיֵּאָסֶף אֶל עַמִּיו" ע"כ, ואמרו חז"ל בילקוט שמעוני (האזינו רמז תתקמח) וז"ל "ומה ראה לומר בעצם היום הזה כאן, לפי שהיו ישראל אומרים מכך וכך אם אנו מרגישים בו אין אנו מניחין אותו, אדם שהוציאנו ממצרים, וקרע לנו את הים, והוריד לנו את התורה, והגיוז לנו את השליו, והוריד לנו את המן, ועשה לנו נסים וגבורות אין אנו מניחין אותו, אמר המקום, הריני מכניסו בחצי היום למערה, וכל מי שיש בו כח [למחות] יבא וימחה, לכך נאמר וידבר ה' אל משה בעצם היום הזה" ע"כ.

והנה המן, שלפי טעותו הלילה הולך אחר היום, אם כן ליל ז' אדר הוא ו' אדר, אם כן לפי טעותו נולד משה רבינו ע"ה בו' אדר, ומת בז' אדר, ולא מת ביום לידתו, ולא השלים ה' שנותיו מיום ליום, וכיון שלא מת ביום לידתו, היה משה רבינו יכול למות בחודש אחר, כי אינו בהכרח למות ביום ז' אדר, שהרי נולד בו' אדר, לפיכך חודש אדר לפי טעותו של המן הוא סימן רע, ולא ידע המן שליל ז' אדר הוא כבר ז' אדר, ובהכרח היה שימות בז' אדר להשלים שנותיו, וחודש אדר אינו חודש רע, אלא להפך חודש של מזל טוב שנולד בו משה.

לפיכך לא היה די שיאמרו חז"ל שלא ידע שנולד באדר, שבאמת ידע שמת באדר, ואף על פי כן לפי טעותו היה סימן רע, אלא טעותו היתה תאריך הלידה, לכן דקדקו חז"ל ואמרו "ולא היה יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד", אלא חשב שנולד בו' אדר ומת בז' אדר, ומיושב היטב כל הדקדוקים בס"ד.

ומכל מקום יתכן שיש לדרוש שגזירת המן היתה בליל י"ג ויום י"ג כמנהג היהודים, דתנן בחולין (פג, א) "יום אחד האמור באותו ואת בנו - היום הולך אחר הלילה. את זו דרש רבי שמעון בן זומא: נאמר במעשה בראשית

(מגילה יג, ב) הפיל פור הוא הגורל, תנא: כיון שנפל פור בחדש אדר, שמח שמחה גדולה, אמר: נפל לי פור בירח שמת בו משה. ולא היה יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד.

²² [יא - המשך] ועל פי המבואר לעיל, יתבאר היטב דברי חז"ל במגילה, דגרסינן במגילה (יג, ב) "הפיל פור הוא הגורל, תנא: כיון שנפל פור בחדש אדר שמח שמחה גדולה, אמר: נפל לי פור בירח שמת בו משה. ולא היה יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד" ע"כ. [נפירש רש"י וז"ל "בשבעה באדר מת משה - שנאמר והעם עלו מן הירדן בעשור לחודש הראשון (יהושע ד, יט), צא מהם למפרע שלשים יום באבלו של משה, ושלשה ימים שהכינו להם צידה, שנאמר הכינו לכם צידה כי בעוד שלשה ימים אתם עוברים וגו' (יהושע א, יא) הרי בשבעה באדר מת משה: ובשבעה באדר נולד - דכתיב בן מאה ועשרים שנה אנכי היום (דברים לא, ב): היום מלאו ימי ושנותי, כדאי הלידה שתכפר על המיתה" עכ"ל. והוא מפורש בסוטה (יג, ב) דגרסינן התם וז"ל "ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום - שאין ת"ל היום, היום מלאו ימי ושנותי, ללמדך, שהקב"ה משלים שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחדש לחדש, דכתיב (שמות כג, כו) את מספר ימיך אמלא".

והנה יש לדקדק בדברי חז"ל: א. מדוע לא אמרו בקיצור "ולא ידע שבאדר נולד", והאריכו לפרט את יום הלידה ויום המיתה שאינו ענין לזה. ב. מה בכך שנולד באדר, מכל מקום באדר מת, וכיון שהיה יכול למות בחודש אחר ומת באדר, הוא סימן לדבר רע. ג. הא דמשה רבינו מת בז' באדר אינו מפורש בכתוב, אבל הוא קבלה של חז"ל, ויש לה מקור בתורה כפירוש רש"י הנ"ל, וכיון שאינו מפורש ממש, אם כן הא דידע המן שמשוה מת באדר, הוא מפני ששמע וקיבל מהיהודים, אם כן מדוע לא ידע גם שנולד באדר.

ונראה בזה, דהנה, מיתת האדם אינו דבר רע, שמיום הולדו נגזר שימות, אבל הדבר הרע הוא מדוע מת בחודש זה ולא בחודש אחר, זה סימן שהחודש שמת בו הוא סימן רע. והנה זה אינו אלא באדם שהיה יכול למות בחודש אחר מחודשי השנה, ואם מת בחודש מסויים, סימן הוא שהחודש רע, אבל צדיק שמת ביום לידתו, שהקב"ה משלים שנותיהם של צדיקים, אם כן בהכרח שימות ביום הלידה, אם כן החודש שמת בו אינו סימן רע, כי היה צריך למות ביום לידתו, וכיון שמשוה נולד בז' אדר, על כרחו ימות בז' אדר.

ועל פי יתבאר היטב הכל ככתור ופרח, דהנה משה רבינו נולד בלילה,

משך חכמה

פרשת כי תשא – פורים – מגילת אסתר

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקכט טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

טעותו נולד בו' אדר, ומת בז', לכן החודש סימן רע, אבל באמת הלילה הוא היה ז' אדר, ואם כן מוכרח היה למות באותו חודש, ואדרבא מזלו של אדר טוב שנולד בו מושיען של ישראל, ודו"ק. אמנם יתכן לדרוש, דכתיב ביום אחד באגרות הראשונות (ג, יג) והשניות (ח, יב), ונדרוש יום אחד ממעשה בראשית (א, ה) שהלילה קודם ליום, וכמו דדריש בן זומא במשנה פרק אותו ואת בנו (חולין פג, א), יעויין שם היטב. ודו"ק²³.

מנין היהודים לילה ויום, דדרשו חז"ל בויקרא רבה (אמור כז, יא), על הפסוק (משלי יב, י) "יודע צדיק נפש בקמתו ורשעים אֶכְרֹר", וז"ל "יודע צדיק, זה הקדוש ברוך הוא, שכתוב בתורתו (ויקרא כב, כח) שור או כשב או עז, ורחמי רשעים אכזרי, זה המן הרשע, דכתיב (אסתר ג, יג) להשמיד להרוג ולאבד" ע"כ, וכן הוא באריכות יותר פסיקתא דרב כהנא (פיסקא ט), ועוד. מבורא דכנגד זה שהתורה חסה על רחמי בהמה שלא ימותו ביום אחד, דהיינו לילה ויום, רצה המן להתאכזר על היהודים שיהרגו אב ובנו ביום אחד, לילה ויום].

²³ **תמצית דבריו: אם מת צדיק ביום שנולד, אין חודש מיתתו סימן רע, כי בהכרח היה שימות ביום שנולד, שהקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום, וכיון שבאותו יום נולד בהכרח שימות ביום זה. אבל אם לא מת ביום לידתו, ולא מילא הקב"ה ימיו מיום ליום, אז חודש מיתתו סימן רע, כי היה יכול למות בחודש אחר. ומשה רבינו ע"ה נולד בליל ז' אדר, ומת באמצע היום בז' אדר. והמן, שלפי טעותו, מונין הלילה אחר היום, אם כן נולד משה רבינו בו' אדר ומת בז' אדר, ולא נתמלא שנותיו, לכן חודש מיתתו הוא סימן רע. ולא ידע המן שנולד בז' אדר, דהיינו שליל ז' אדר, הוא כבר ז' אדר למנין ישראל, ומילא הקב"ה ימיו, ובהכרח שימות בז' אדר, ואם כן חודש אדר הוא סימן טוב שנולד בו.**

ומת בעצם היום (דברים לב, מח. ילקוט שמעוני האזינו, רמז תתקמח), בז' אדר (מגילה, שם. סוטה יג, ב), ולכן המן שחשב בלבו שהיום מתחיל מן הבוקר והלילה אחריו, אם כן נולד בששה לאדר ומת בשבעה, שהלילה שלפניו הוא מיום אחר, לכן אמרו ולא ידע שבו ביום נולד, היינו שטעה בחשבון, פירש, שאם הקדוש ברוך הוא משלים שנותיהם של צדיקים (סוטה יג, ב), אם כן לא שייך לומר שהמזל רע שמת, אחרי שסוף האדם למות, ומתחילת לידתו נגזר עליו שימות באותו יום, ואם כן אדרבא נולד משה מושיען של ישראל בז' אדר והחודש הוא שנולד בו, אבל אם אינו משלים שנותיהם, אם כן הוא סימן רע להיות שמת באותו חודש, והוא סימן רע, שהיה יכול למות בחודש אחר. ולזה, לפי

(בראשית א, ה) יום אחד, ונאמר באותו ואת בנו (ויקרא כב, כח) יום אחד, מה יום אחד האמור במעשה בראשית - היום הולך אחר הלילה, אף יום אחד האמור באותו ואת בנו - היום הולך אחר הלילה. ע"כ. והנה גם במגילה כתוב בשני האגרות על יום השלושה עשר של גזירת המן "יום אחד" (אסתר ג, יג, ח, יב), וכיון דיום אחד נלמד ממעשה בראשית שהוא לילה ויום, כמו כן גזירת המן היתה לילה ויום, דהיינו ליל י"ג ויום י"ג. ומכל מקום אין זה סותר לכל מה שכתבנו לעיל, דהמן, שהיה מאומות העולם, היה מונה את הלילה אחר היום, אלא שגזר בגזרתו שיהיה היום אחר הלילה, כמו שאמרו שם בחולין "ת"ר, את זו דרש ר"ש בן זומא: לפי שכל הענין כולו אינו מדבר אלא בקדשים, ובקדשים לילה הולך אחר היום, יכול אף זה כן, נאמר כאן יום אחד" ע"כ, הנה שונה דין אותו ואת בנו מקדשים, כך גם המן שינה את היום בגזרתו רק לענין זה, אבל לענין מנין היום היה מונה את היום, שהוא יום ולילה, כמו שבקדשים מונים יום ולילה [ולכן כתב לעיין היטב בסוגיא בחולין], ואם כן יום הנס היה ביום י"ג, וכיון שלפי מנין אומות העולם הלילה הולך אחר היום, גם היהודים עשו שמחה ביום י"ד ובלילה אחריו, כמנהג הגויים שם, שהרי נצלו מהם ונהפוך הוא, וכן היה בשושן, לכן שלח מרדכי שיעשו בזמניהם של היהודים.

[א. ה. ולא חזר בו רבינו מדבריו לעיל, אלא בא לתת עוד טעם, מדוע באמת ציוה מרדכי לקיים את ימי הפורים בזמניהם של היהודים, והרי הנס היה בליל של אחריו. אבל לאור המבואר יתיישב היטב, דבאמת גזרת המן היתה בליל י"ג וביום שלאחריו, אלא שישראל נהגו שמחה בתחלה כמנין אומות העולם, ולכן ציוה מרדכי לקיים את ימי הפורים בזמניהם של היהודים, ומיושב הכל בס"ד. ויש לתת טעם לשבח, מדוע המן גזר את גזרתו לפי

